



Kaupunginmuseon lausunto Puotinharjun Puhoksen rakennus- ja kulttuurihistoriallisesta arvosta sekä suojelutavoitteista

Helsingin kaupunkiympäristön toimiala haluaa kehittää Puhoksen liikekeskuksen aluetta asumiseen ja Itäkeskuksen alueen liiketontteihin kohdistuvan ideakilpailu on parhaillaan käynnissä. Alueen asemakaavoitus pyritään saamaan käyntiin vuonna 2021. Puotinharjun Puhos Oy:n, kaupunkiympäristötoimialan asemakaavoituksen ja kaupunginmuseon välillä on vallinnut selkeä keskusteluissa ja tapaamisissa todettu konsensus koskien liikekeskuksen vanhan osan suojelua asemakaavaprosessissa, mutta suojelutavoitteilta puuttuvat tarvittavat viranomaiskirjaukset. Tämän johdosta Puotinharjun Puhos Oy pyytää Helsingin kaupunginmuseolta lausuntoa vuonna 1965 valmistuneen liikekeskuksen ns. vanhan osan rakennus- ja kulttuurihistoriallisesta arvosta ja sen suojelutavoitteista. Museo tarkastelee hanketta perustehtävänsä mukaisesti kulttuuriympäristön vaalimisen näkökulmasta ja lausuu kantanaan seuraavaa.

Kaupunginmuseon on aiemmissa kannanotoissaan todennut, että ostoskeskuksen vanhin osa on arvotettu kaupunginmuseon ostoskeskusinventoinnissa 1 luokkaan: rakennus on arkkitehtuuriltaan erittäin harkittu ja viimeistelty, ja se on ympäristöarvoiltaan erittäin merkittävä. Museon näkemyksen mukaan rakennuksella on myös merkittävä paikallishistoriallinen arvo. Puhoksen vanhinta osaa ja sen arkkitehtuuria tulee kaupunginmuseon näkemyksen mukaan vaalia huolella.

Suojelutavoitteiden täsmentämiseksi Puotinharjun Puhoksesta on laadittu rakennushistoriaselvitys. Selvityksen tavoitteena on dokumentoida ja arvottaa Puotinharjun Puhoksen alkuperäinen, vuonna 1965 valmistunut osa. Selvitys antaa hyvät lähtökohdat Puhoksen rakennus- ja kulttuurihistoriallisen arvon selvittämiseksi ja suojelutavoitteiden asettamiselle.

Puhoksen ostoskeskuksen suunnittelu sisältyi Puotinharjun asemakaavan laatimiseen. Asemakaavaan sijoittui yleiskaavassa alueelle suunniteltu itäisten alueiden suurkeskus, joka tulisi palvelemaan ostoskeskuksena ympärille suunniteltujen noin 8 000 asukkaan tukialueen lisäksi jopa 100 000 hengen väestömäärää. Aluekeskuksen arvioitu koko tulisi olemaan 21 000 m².

Helsingin metron suunnitellut asemat olivat alustavasti tiedossa jo aivan 1960-luvun alussa, mikä vaikutti silloiseen aluesuunnitteluun. Puotinharjun ja Puhoksen rakentuminen kulkeekin rinnakkain Helsingin metron ja Itäkeskuksen syntyminen kanssa. Puhoksen avajaispäivänä elokuussa 1965 kaupunginhallitus puolsi metron rakentamista.

Postiosoite

PL 17401

Käyntiosoite00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginmuseo@hel.fi**Puhelin**<http://www.hel.fi/helsinginkaupunginmuseo/>**Faksi****Tilinumero****Y-tunnus**

0201256-6



Keskuksen tavoitteena oli "luoda ostoskeskuksen tukialueen asukkaille keskus, johon johtavat ja-lankulku- ja pyöräilytiet alueen eri osista siten, ettei asukkaiden tarvitse ylittää normaalia asuntokatu suurempaa väylää". Ostoskeskus suunniteltiin rakennettavaksi vaiheittain niin, että ensin toteutetaan Puotinharjun kerrostaloaluetta varten tarpeellinen, kerrosalaltaan noin 3 000 m² suurinen osa.

Ostoskeskuksen ensimmäisestä osasta järjestettiin arkkitehtuurikutsukilpailu vuonna 1962. Kilpailun voitti arkkitehti Erkki Karvisen ehdotus "Puotipuku". Palkintolautakunnan mukaan "ehdotus on kauniisti sommiteltu ja niveltyy hyvin ympäröivään maastoon". Helsingin julkisivulautakunta piti Puhoksen suunnitelmaa Helsingin ostoskeskuksista omaperäisimpänä ja erikoisimpana. Lehdistössä puolestaan puhuttiin; "erikoisen muotoisesta ja poikkeuksellisia suunnitteluratkaisuja sisältävästä ostoskeskuksesta". Puhosta vertailtiin aikaisemmin rakennettuihin Puotila I:n (n. 1800 m²) ja Munkkivuoren (n. 3500 m²) ostoskeskuksiin, jotka jäivät mitoissaan tuntuvasti Puhoksen varjoon.

Puhos oli valmistuttuaan vuonna 1965 Suomen suurin ostoskeskus, joka edusti 1960-luvulle ominaisia ostoskeskusarkkitehtuurin ihanteita ja vastasi pitkälti alkuperäistä kilpailuehdotusta. Ostoskeskus oli alkuperäisessä asussaan moduulimallin ja sisäpihamallin variaatio. Viuhkamaiset rakennusmassat ja liiketilat rakentuivat atriumpihan ympärille, jota reunusti ja rajasi osin katettu ulkotila. 1950–60-lukujen arkkitehtuurille tyypillisesti rakennusmassa oli selkeä ja arkkitehtoniset aiheet vaakalinjoja korostavia. Liiketilat olivat Puhoksessa epätyypillisesti kahdessa kerroksessa. Kaksikerroksisena Puotinharjun Puhos poikkeaa myös muista Erkki Karvisen suunnittelemissa ostoskeskuksista. Linjakkaiden ja vapaamuotoisten muotojen yhdistäminen sekä viuhkamainen sommitelma tuovat mieleen Alvar Aallon 1950-luvun arkkitehtuurin keskeiset teemat.

Puotinharjun Puhoksen huonetilaohjelma käsitti kaksi maanpäällistä kerrosta ja rakennuksen pohjoispuolella koko rakennusmassan kiertävän huoltotunnelin. Huoltotunneli palveli ensimmäisen kerroksen liiketiloja ja muodosti samalla kansipihan rakennuksen pohjoispuolelle. Kokonaisuuteen kuului ostoskeskusten suunnittelun ihanteiden mukainen atriumpiha viheralueineen, sitä ympäröivä katos, suihkulähde sekä lasten leikkipaikka. Suihkulähteen erikoisuutena oli luonnonkivistä tehty pohja. Pihan eteläreunalle, Turunlinnantien puolelle sijoitettiin Suomen ensimmäinen ulkoliukuporras.

Postiosoite

PL 17401

Käyntiosoite00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginmuseo@hel.fi**Puhelin**<http://www.hel.fi/helsinginkaupunginmuseo/>**Faksi****Tilinumero****Y-tunnus**

0201256-6



Puhosta reunusti toisen kerroksen lohkojen pohjoispäässä erityinen kaarevista betonikuorista sommiteltu julkisivuvuoraus. Jokainen näistä kaarien osasta oli muodoltaan toisistaan poikkeava. Kaarevissa seinissä käytettiin poikkeuksellisesti ruiskubetonia. Harjakorkeuteen asti yltävien kaarien taakse jäi käytävämäistä, avointa jalankulkutilaa, johon liikkeiden näyteikkunat avautuivat. Kolmiomaisten, viuhkaa muistuttavien massojen väleihin jäi pohjoisessa sisääntuloaukot, jotka johtivat keskusaukion suuntaan suoraan ostoskeskuksen toiseen kerrokseen. Kaksoisjulkisivumaiset betoni-kaaret muodostivat sisääntuloaukoista sisäkäytäviä kapeampia.

Puhoksen ensimmäistä vaihetta rakennettaessa oli jo tiedossa, että ostoskeskusta tullaan laajentamaan uusilla liikerakennuksilla. A-osan valmistuessa sen erityistä, muista ostoskeskuksista poikkeavaa arkkitehtuuria ihasteltiin, mutta samalla jäätettiin odottamaan koko liikekeskuksen valmistumista.

1980-luvun lopulla käynnistetty laajennushanke ei seurannut Erkki Karvisen alkuperäistä luonnosta neljästä pienoistavaratalosta. Alkuperäistä ostoskeskusta laajennettiin vuosina 1986-1987 ensin itään (B-osa), ja myöhemmin vuonna 1990 atriumpihalle rakennettiin kokonaan uusi rakennusmasa (C-osa), joka sulki pienen osan ulkotilasta sisäpihaksi hävittäen samalla kaksi kolmasosaa alkuperäisestä pihasta. Entisistä ulkotilan arkkitehtuuriaiheista, kuten pyöreästä vesialtaasta ja kaarevasta portaasta, tuli osa suljettua sisäpihaa. Jälkimmäisen laajennuksen yhteydessä myös A-osaa peruskorjattiin julkisivujen osalta, ja suurin osa rakennuksen luonteelle merkittävistä pohjoisjulkisivun betonikaarista purettiin.

Aiemmissä kannanotoissaan Helsingin kaupunginmuseo ei ole arvottanut kokonaisuuden laajennusosia arkkitehtonisesti vaalimisen arvoisiksi. Alustavasti tavoitteena on suojella vain alkuperäinen A-osa. Helsingin kaupungin järjestämän Itä-Helsingin keskustan arkkitehtikilpailun kilpailuohjelmassa näille kokonaisuuden laajennusosille on osoitettu purkumahdollisuus.

Helsingin kaupunginmuseon lausunto rakennus- ja kulttuurihistoriallisesta arvosta

Puhoksen ostoskeskus oli alkuperäisessä asussaan moduulimallin ja sisäpihamallin variaatio. Malli varioi ansiokkaasti suorakulmaisia ostoskeskustyyppejä. Viuhkamaiset rakennusmassat ja liiketilat rakentuivat atriumpihan ympärille, jota reunusti ja rajasi osin katettu ulkotila.

Postiosoite

PL 17401

Käyntiosoite00099 HELSINGIN KAUPUNKI
kaupunginmuseo@hel.fi**Puhelin**<http://www.hel.fi/helsinginkaupunginmuseo/>**Faksi****Tilinumero****Y-tunnus**

0201256-6



Puotinharjun Puhoksen erityispiirteinä voi pitää poikkeuksellisen hienosti jäsenneiltyä arkkitehtonista ja toiminnallista kokonaisuutta, jonka sisäpiha ja sen kaarevat julkisivut muodostivat, ja jota lukuisat arkkitehtonista ideaa tukevat yksityiskohdat korostavat. Yksittäisinä julkisivuosina uniikkeja detaljeja olivat pohjois- ja länsijulkisivun betonikaaret. Myös sisäpihan suihkulähde, jonka pohja toteutettiin suurilla luonnonkivillä, oli erityisen hieno. Aikakaudelle uskolliset pelkistetyt julkisivut ja arkkitehtuuri, käsittelemättömät betonipinnat ja sirot detaljit olivat vahvasti läsnä myös Puotinharjun Puhoksella.

Puhos on suomalaisen varhaisen ostoskeskusrakentamisen sekä rakennustyyppinsä modernistisen arkkitehtuurityypologian varioimisen kannalta eittämätön avainteos. Kohde tuo arkkitehtuurissaan esille ajassaan tuoreita ja omintakeisia ratkaisuja ja mahdollisuuksia, ja on detaljikassaan ja materiaaliratkaisuissaan hyvin kunnianhimoinen. Puhos on kansallisessa kontekstissa rakennustyyppinsä puolesta merkki- ja pioneerikohde.

Puotinharjun Puhoksen ostoskeskuksen A-osa on kulttuurihistoriallisesti erittäin arvokas, ja se on arkkitehtonisesti huomattavan merkittävä.

Alue-, kaupunki- ja liikennesuunnittelun kannalta Puhoksella on jo lähtökohtaisesti ollut merkittävä rooli Helsingin itäisten alueiden aluekeskuksena, jonka rakentuminen kulkee rinnakkain Helsingin metron ja Itäkeskuksen alueen syntymisen kanssa. Jo Puhoksen ensimmäinen osa oli mitoissaan erityinen, sillä se nousi valmistuessaan maan suurimmaksi ostoskeskukseksi.

Aikanaan poikkeuksellisen suuri ostoskeskus heijastaa nykyisellään -ympäristöönsä suhteutettuna vaatimattomalla mittakaavallaan suomalaisen sodanjälkeisen yhteiskunnan liikepaikkarakentamisen ja kulutustottumusten muutosta.

Samalla Puhos tuo historiallista kerroksellisuutta voimakkaasti muutoksessa olevan Itäkeskuksen ympäristöön, mikä puolestaan lisää kokonaisuuden kulttuurihistoriallista ja kaupunkikuvallista arvoa, sekä kohteen kiinnostavuutta.

Ostoskeskuksen sosiaalhistoriallinen arvo on paitsi siinä, että se on historiallisesti pitkälti määrittänyt Itä-Helsingin aluekeskusta ja sen kaupallisia palveluita. Lisäksi Puhos on viime vuosikymmenien aikana voimallisesti noussut helsinkiläisen monikulttuurisuuden symboliksi.

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi	Tilinumero	Y-tunnus
PL 17401					0201256-6
00099 HELSINGIN KAUPUNKI kaupunginmuseo@hel.fi	http://www.hel.fi/helsinginkaupunginmuseo/				



Puotinharjun Puhoksen rakennus- ja sosiaalhistoriallinen merkitys ja arvo on noussut sitä valitettavaa tosiasiaa vasten, että viime vuosina on purettu lukuisia 1960-luvun (yleisesti Suomessa ja erityisesti Helsingissä) ostoskeskuksia. Näin rakennuksella on konkreettinen, sosiaalhistoriallinen dokumentaatioarvo varhaisena ostoskeskuksena.

Tämän johdosta Puotinharjun Puhoksen ostoskeskus on kokonaisuudessaan sekä kaupunki-, sosiaali- ja rakennushistoriallisesti, että kaupunkikuvallisesti ja -kulttuurisesti erittäin merkittävä kohde.

Puhoksen ostoskeskuksen säilyneisyys

Puhoksen ostoskeskuksen rakennustaiteelliset, sosiaali- ja kaupunkihistorialliset sekä kaupunkikuvalliset arvot ovat selkeästi osoitettavissa. Haastavinta suojelutavoitteiden määrittämisen kannalta on rakennuksen vanhimman osan säilyneisyys.

Puhoksen alkuperäisen osan tilavaikutelma on lisärakentamisen myötä muuttunut hajanaiseksi ja umpinaiseksi, minkä vuoksi myöhemmin toteutettujen laajennusten myötä ostoskeskuksen alkupe-
räistä muotoa on vaikea hahmottaa. A-osan viuhkamaista muotoa on hankala erottaa uudempien laajennusosien lomasta. Alkuperäisen osan alun perin samanaikaisesti rajattu ja toisaalta avoin oleskeluun tarkoitettu puutarhapiha on käytännössä muuttunut suljetuksi sisäpihaksi idänpuoleisen laajennuksen myötä. Vajaa kolmasosa alkuperäisen pihan itäosasta on säilynyt avoimena, mutta sen luonne on muuttunut radikaalisti. Viheralueet, leikkialueet ja kävelyreitit on poistettu ja pihajonon alueelle on sallittu autoliikennettä. Nämä muutokset ovat hämärtäneet uuden ja vanhan osan rajaa, ja ne ovat muodostaneet alkuperäisestä suunnitelmasta tilallisesti ja arkkitehtonisesti suuresti poikkeavan kokonaisuuden. Lisäksi pohjoispuolen yläpihaa reunustavien aaltoilevien betonikaarien ja pihan suihkulähteen purkaminen on köyhdyttänyt osaltaan alkuperäistä arkkitehtuuria.

Muutoksista huolimatta Puhoksen ensimmäinen vaihe on pyöreän sisäpihan kaarevine ulkoportaitaan selkeästi tunnistettavissa. Toisen kerroksen arkkitehtoninen ilme katettuine käytävineen ja lasiseinäisine myymälätiloineen on säilynyt. Myös alkuperäisen kokonaisuuden toiminnallinen logiikka on säilynyt huoltotunnelin myötä. Sisäpihaa kiertävä katos on säilynyt alkuperäisessä asussaan ja yhtenäisenä kokonaisuutena. Katokseen liittyvä kioski on säilynyt suuremmitta muutoksitta.

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi	Tilinumero	Y-tunnus
PL 17401					0201256-6
00099 HELSINGIN KAUPUNKI kaupunginmuseo@hel.fi	http://www.hel.fi/helsinginkaupunginmuseo/				



Lisäksi muutoksista huolimatta käytännössä suurin osa A-osan alkuperäisistä rakennusosista on edelleen tallella lisäosien, pintaverhosten ja maalipintojen alla. Alkuperäiset ikkunat ja niiden ikkunajaot sekä osa liikkeisiin johtavista ulko-ovista on säilynyt liiketilojen julkisivuissa.

Alkuperäisten julkisivujen mukainen idea liikkeiden nimien sijoittelusta on edelleen havaittavissa. Samoin osa alkuperäisistä heloista, ovipumpuista sekä postilaatikoista on edelleen tallella. Lisäksi liikkeiden tuulikaapit ja niiden sisäovet vetimineen ovat pääosin säilyneet.

Merkittävien yksityiskohtien kuten vesialtaan, betoniseinämien, kiveyksen ja kaiteiden palauttaminen/rekonstruoiminen on mahdollista. Vesialtaan muoto ja reuna ovat edelleen havaittavissa sisäpihan kiveyksessä.

Puhoksen vanhan osan suojelun, restauroinnin, palauttavan restauroinnin ja peruskorjauksen tavoitteet

Puotinharjun Puhoksen alkuperäinen osa on rakennustaiteellisesti sekä historiallisesti merkittävä ja vaalimisen arvoinen. Ostoskeskuksen säilyneisyydessä tapahtuneiden muutosten seurauksena rakennuksen korjaaminen tulee kuitenkin olemaan haastava tehtävä, jonka kysymyksenasettelut koskettavat modernin arkkitehtuuriin restaurointikysymyksiä kokonaisvaltaisesti.

Kysymykset koskettavat paitsi arkkitehtuurin autenttisuutta ja korjausten kestävyyttä, myös kohteen tulevaisuuden tarpeita, johon liittyy nykyisen, monikulttuurisen toiminnan jatkamisen mahdollisuus ja lähiympäristön (ilmeisen voimallinen) muutos.

Kohteen osalta korjausrakentamisen tavoitteet koskettavat konservointia (eli säilyneiden rakennusosien säilyttämistä), restaurointia (eli aiempaan historialliseen tilaan osittaista palauttamista), palauttavaa restaurointia (puretun osan uudelleen rakentamista) sekä peruskorjauksen luonnetta (ts. millä laajuudella rakennusta korjataan uudisrakentamisen periaatteita noudattaen).

Modernin rakennusperinnön suojelussa keskeistä on yksityiskohtien merkitys, jotka ovat kuin koristeet klassisessa arkkitehtuurissa, ja vasta näiden huomioonottamista syntyy suojeluperiaatteiden varsinainen sisältö.

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi	Tilinumero	Y-tunnus
PL 17401					0201256-6
00099 HELSINGIN KAUPUNKI kaupunginmuseo@hel.fi	http://www.hel.fi/helsinginkaupunginmuseo/				



Tämän johdosta kohteen keskeinen konservoiva tavoite on alkuperäisten, jäljellä olevien ja korjauskelpoisten rakennusosien säilyttäminen, ja säilyneiden osien pohjalta vastaavan kaltaisten uusien osien teettäminen. Tämän lisäksi jäljellä oleva julkisivun betoniseinän osa tulee säilyttää.

Restauroinnin tavoitteissa keskeistä on alkuperäisten tilojen ja materiaaleja kunnioittavan otteen säilyttäminen. Puhoksen ulkohahmon suojelutavoitteet kohdistuvat alkuperäisen rakennuksen volyymiin, mittasuhteiden, materiaalivaikutelman ja toiminnallisen logiikan säilyttämiseen.

Yksityiskohtien palauttamisessa keskeistä on alkuperäisen luonteisen kaidemaailman ja alkuperäistä vastaavan kiveyksen palauttaminen kohteeseen. Ulkoliukuporras tulee ottaa uudelleen käyttöön.

Vesiallasaihe on keskeinen yksityiskohta sisäpihan estetiikassa. Museo esittää, että vesiaiheen palauttamista ja toimivaa toteutusta tutkittaisiin peruskorjauksen yhteydessä.

Toista kokonaisuuden keskeistä menetettyä yksityiskohtaa, eli takaosan betonikaarien palauttamista, museo ei näe kokonaisuuden historiallisen todistusvoimaisuuden kannalta välttämättömänä.

Palauttavan restauroinnin tavoitteet liittyvät alkuperäisen Puhoksen tilajäsentelyä ja –kokemusta olennaisesti hämärtävän laajennusosan (C-osa) purkamiseen. Laajennusosan poistaminen mahdollistaa alkuperäisen tilajäsentelyn palauttamisen, ja samalla avautuu mahdollisuus sisäpiha-aiheen uudelle toteutukselle. Museo ei näe, että alkuperäisen piha-aukion kaltaista kokonaisuutta on tarvetta yksityiskohtaisesti tavoitella. Keskeistä on aukion aukioluonteen palauttaminen, joka tuo ilmapuuttoa vieressä tapahtuvalle laajamittaiselle uudelle rakentamiselle.

Aukion eritellympien toiminnallisten tavoitteiden asettamista tuleekin tarkastella parhaillaan käynnissä olevan Itäkeskuksen ideakilpailun tuloksia vasten. A-osan alkuperäisten ideoiden palauttamista/uudelleen toteuttamista tulee suhteuttaa ideakilpailun toteutuksen konkretisoinnissa.

Keskeistä Puhoksen nykyisen monikulttuurisen toiminnan jatkuvuuden kannalta on peruskorjauksen laajuuden mittakaava, sekä peruskorjauksen toteutuksen prosessointi ja mahdollisten väistötilojen rakentamisen tutkiminen.

Tekemällä kestäviä ja huollettavia ratkaisuja korjaushankkeen suunnittelijat luovat omassa työssään ylläpidon edellytyksiä. Käyttöä palvelevien muutosten suunnittelussa on tähdättävä toimenpi-

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Faksi	Tilinumero	Y-tunnus
PL 17401					0201256-6
00099 HELSINGIN KAUPUNKI kaupunginmuseo@hel.fi	http://www.hel.fi/helsinginkaupunginmuseo/				



teiden yksinkertaisuuteen. Liian tarkkaan yhtä käyttötapaa varten räätälöidyt tilat eivät jousta tilanteen muuttuessa, mikä johtaa taas uuteen muutokseen.

Kaupunginmuseo korostaa sitä, että Puhoksen arvo ja identiteetti on sen muodostamassa arkkitehtonisessa ja toiminnallisessa kokonaisuudessa, mikä tulevissa korjauksissa on otettava huomioon. Tärkeä lähtökohta tulisi korjaushankkeessa olla ns. hyvän kierteen synnyttäminen, niin että korjaaminen edesauttaa toimintojen jatkuvuutta ja päinvastoin.

Tämän johdosta kaupunginmuseo esittää, että Puhoksen peruskorjaushankeen periaatteiden toimivuutta lähdetään selvittämään pienempinä osina, ts. kokonaisuuden jollakin osalla tulisi toteuttaa koekorjaus, jossa testataan korjauksen kannalta kriittisiä vaihtoehtoisia korjausratkaisuja ja niiden vaikutusta rakennuksen kannalta keskeisten arvojen säilymiseen.

Yksityiskohtaisten alkuperäisten rakennusosien säilyneisyysasteen selvittämiseksi (ja samalla rakennuksen korjausasteen määrittämiseksi) antaisi tukea rakennuksen A-osan pohjakaavojen, julkisivujen ja rakennusdetaljien kootut säilyneisyys- ja muutoskaaviot. Lisäksi alkuperäisten rakennusosien värityksen selvittämiseksi ja värisuunnittelun lähtökohdaksi tulee kohteesta tehdä väritutkimus.

Sari Saresto
Kulttuuriympäristöpäällikkö

Juha Vuorinen
Tutkija